

Slovenski obrtnik

V Celji, dné 15. julija 1893. leta.

Obrtna vprašanja in odgovori.

Kakor se godi marsikaterim stanovom, da se morajo boriti „za vsakdanji kruh“, tako velja ta izrek v prvi vrsti za obrtnike. To pa ni še le od včeraj, kakor smo v našem listu že dokazovali. Trda jim je že od nekdaj šla. Po zlatem izreku „v družbi je moč“ se ravna, imeli so rokodelci že v srednjem veku svoje zadruge, ki so imele svoje postave ali pravila ali kakor se je takrat reklo, svoje privilegije, katere so jim vladarji potrjevali. Kaj so bile te privilegije družega, kakor to, kar so dan danes obrtniške postave! — Vendar so tožili obrtniki tudi takrat, ko je veljalo združništvo (Zunftwesen), da obrt peša. Dobro. Da se jim je vstreglo, odpravile so se pravice, katere so imele rokodelske zadruge do l. 1859 in — obrtnije so postale svobodne (Gewerbefreiheit). Kljub temu so bile zdaj nove, še večje in še bolj opravičene pritožbe. Da bi se obrtnikom vstreglo, izdala se je l. 1883 obrtna postava, zakon, ki je obrtno svobodo precej omejil.

Zdaj so začele pa pritožbe prihajati zoper to novo obrtno postavo, češ, da je nepopolna, da premalo brani rokodelske obrte. To je v obče res, za rokodelske obrte se je s to postavo še vse premalo skrbelo. Vendar mi se ne vjemamo z načinom, kako se hoče obrtno vprašanje rešiti, namreč s pomočjo državnega zbora, ki naj bi izdelal dobro obrtno postavo po enem kopitu za vse obrtnike v vseh deželah, za vse narode. To je brezvspešno podjetje! Državni zbor še za en sam obrt, za stavbinski obrt ni mogel izdelati take postave, da bi bila količkaj ugajala. Zdaj pa se je lotil z nova dela, katero se mu je bilo že pred 10 leti le malo posrečilo. Postavodajalstvo ob obrtnih, kmetijskih in mnogih drugih zadevah ne spada v državni zbor. Vsaj se ta korporacija, ki zastopa tako raznovrstne dežele, s tako raznovrstnimi obrtniškimi razmerami, ne bode mogla zjediniti niti o načelih obrtnih potreb. Kar ugaja in koristi eni deželi, to škoduje drugi; kar pride v korist obrtniku ali rokodelcu ene vrste, to škoduje obrtnikom druge vrste. Državni

zbor se je vendar z nova tega dela lotil, ker so na poslance pritiskali obrtniki in njih društva.

V zbornici poslancev se je namreč predlagalo, da se nekoliko premeni sedanji obrtni zakon, kateri povsem ne ugaja sedanjim potrebam obrtnikov. Izvolil se je poseben odsek, kateri sedaj pretresuje to stvar. Zbornica je pooblastila odsek, da zbora tudi mej parlamentarnimi počitnicami. Da poizve potrebe obrtnikov, sklenil je odbor povabiti več obrtnikov, da povedó željo svojega stanu. Sklenilo se je, da odbor ne bode sam izbiral, koga bode vabil, temveč se povabijo nekatera društva obrtnikov, da pošljejo k enketi svoje odposlance, katere sami zberó. Ta enketa se je že začela in nekateri odposlanci so že bili poprašani. Odsek je sestavil neka vprašanja, na katera mu morajo odposlanci odgovarjati. Odposlancem se povrnejo potni stroški in se jim prizna tudi primerna odškodnina za tisti dan, ko so poklicani k enketi.

Zaslišanih je bilo že blizo 200 izvedencev iz vseh dežel. Odgovarjali so kaj različno na stavljena vprašanja. Nekateri so zastopali takšno načelo, drugi nobenega in odgovarjali le to, kar iz lastne skušnje vedó — ali ne vedó — ali vsaj povedati niso znali. Nekateri so zastopali načelo svobode, n. pr. v tem obziru, da ne bi bilo treba obrta se učiti, zlasti trgovcem ne. Sploh so se odgovori po stanu ravnali, drugače je govoril navadni rokodelec, drugače fabrikant in zopet drugače trgovec. Večino odgovorov je bilo pa v duhu avstrijskih obrtnih društev in obrtnih shodov. Naj zanimivejše so tudi tisti odgovori bili, ker so bili premišljeni.

Te odgovore je bil nasvetoval 4. obrtniški shod na Dunaji in letošnji obrtniški zbor v Gradci. Mi hočemo našim čitateljem podati vprašanja in omenjene odgovore, da dobé boljše pojme o tem, kar se je zdaj na Dunaji razpravljalo in o čemur bode govor tudi v državnem zboru še — o svojem času. — Enake odgovore, kakor jih bomo mi navedli, so dajali nekateri štajerski izvedenci, osobito neki obrtnik iz Judenburga pri enketi na Dunaji.

A. Dokaz sposobnosti.

I. Izpit za pomočnike in mojstre pri rokodelskih obrtjih.

Vprašanje. 1. Naj se bi dokaz sposobnosti popolnil z obveznim pomočniškim in mojsterskim izpitom ali le z jednim teh dveh izpitov?

Odgovor. Dokaz sposobnosti naj se razširi tako, da bode pomočnik izprašan, predno hoče mojster postati. (Veliko terjajo. Do zdaj niti učenec ni bil izprašan, (učil se je) predno je pomočnik postal;*) a zdaj terjajo izkušeni obrtniki, (ne morebiti vlada), da bi bil pomočnik izprašan, da mora torej pomočnik dostati izpit, predno more mojster postati.)

Vpr. 2. O čem naj bi se izpraševalo pri teh izpitih?

Odg. Ta izpit naj bode v tem, da se izdela „mojstersko delo“ in da se dokaže potrebna znanost, kako je ravnati [s] surovimi produkti, in trgovsko [preračunavanje]. (Torej se terja en del tega, kar je že v starih časih običajno bilo.)

II. Vpeljava dokaza sposobnosti za druge obrtne vrste.

Vpr. 3. Se li naj raztegne dokaz sposobnosti za rokodelske obrte tudi na tovarnarje, kateri izdelujejo v svojih zavodih take stvari?

Odg. Da se razločuje rokodelski obrt od fabriškega, naj se ne jemlje v poštev samo to, da velja vsak že za tovarnarja, če ima le več kakor 20 pomočnikov, marveč način produciranja. Obrti, pri katerih je ročno delo pglavitno, naj spadajo med rokodelske, če imajo tudi več kakor 20 delavcev. Nasprotno pa naj spadajo med fabriške obrte oni, pri katerih so stroji pglavitna reč, če imajo tudi manj kakor 20 pomočnikov. Po tem naj sposobnost dokažejo tudi oni obrtniki rokodelski, kateri imajo več kakor 20 pomočnikov; na drugi strani naj bodo pri zadrugah vdeleženi po postavi tudi tovarnarji, naj si osnujejo po potrebi tudi svoje zadruge.

Vpr. 4. Je li potrebno, da se zahteva dokaz sposobnostij od ljudij, ki začno kak trgovski obrt?

Odg. Da, potrebno.

5. Vpr. 5. Kakšen naj bi bil ta dokaz sposobnosti?

Odg. Ta dokaz naj je v tem, da se je dotičnik praktično izučil trgovstva in da je dokončal trgovsko šolo. (Vse lepo to. Toda potlej bode pa vlada morala skrbeti, da bodo povsod trgovske šole. Mi Slovenci še nimamo niti ene trgovske šole, in naši slovenski trgovci se kar nič ne ganejo, da bi dobili vsaj v Ljubljano tako učilnico. He, ljubljanski trgovci, naprej!)

B. Nastop, obseg in izvrševanje obrta.

Vpr. 6. Naj li obrtno oblastvo povpraša dotično zadrugo za mnenje, predno komu dovoli kak rokodelski ali pridržan obrt, in če se mora držati tega mnenja?

Odg. Da, zlasti kedar se oddajajo dopuščeni obrti naj se oziira na mnenje zadruge.

*) V Gradci so vendar mojstri od učencev, predno so jih opustili, terjali „Gesellenstück“.

Vpr. 6. a) Ali naj to velja tudi pri odločevanju o obsegu kacega obrta po § 36 obrtnega reda? b) Vprašajo naj li obrtna oblastva zadrugo in če so dolžna se držati njenega mnenja, kadar je dvom o obsegu kacega obrta?

Odg. Koliko naj obsega dovoljena obrtna pravica, to naj se priobči po naredbah vlade. V dvoumih slučajih naj se dotična zadruga zasliši.

Vpr. 8. Naj se li zahteva, da obrtnik, kateri potrebuje za popolno dovršitev svojih izdelkov kacij del drugih obrtov, dá izvršiti ta dela samostojnim obrtnikom dotičnega obrta ali dotičnih obrtov, ali pa morda zadostuje § 37 obrtnega reda?

Odg. Rokodelec naj dá ona dela, katera spadajo drugim rokodelcem, tudi po družih samostalnih rokodelcih izvršiti.

Vpr. 9. Smejo li posestniki trgovskih obrtov jemati naročila na obrtne izdelke „po meri“, če ne dokažejo sposobnosti za dotični obrt?

Odg. Samo tedaj, če dokažejo sposobnost o znanji dotičnega rokodelskega obrta.

Vpr. 10. Se li naj omeji oglasitev trgovskega obrta na določene vrste blaga?

Odg. To naj se zgodi vsekako; pri veliki in mali kupčiji naj se omeji le na določene obrte in določeno vrsto blaga, kar naj bode razvidno iz obrtnega lista. (S tem bode pa občinstvo kaznovano. V malih krajih bi bili potlej trgovci skoro nemogoči; kajti povsod se kaj dobro izhajajo le trgovci z vsakovrstnim; z mešaním blagom. Če bi pa smel trgovec le nekaj vrst blagá imeti, pa ne bi mogel živeti).

Vpr. 11. a) Se li naj pri trgovini z rokodelskimi izdelki zahteva, da se poskrbi za razvidnost, od kod so izdelki? b) Ali naj se za trgovino z rokodelskimi izdelki zahteva posebno dovoljenje? c) Ali naj se taka trgovina pridrži izključno trgovcem?

Odg. Kar pride rokodelskih izdelkov v trgovino, ti naj imajo addresso ali marko svojega izdelovalca. Redno naj s temi izdelki tržujejo itak le rokodelci sami, kjer jih je dosta. Izjema naj bode le za splošno rabne reči, n. pr. za čopiče, ščeti, vrvarske izdelke, itd.

C. Ponujanje blaga od hiše do hiše in prodajalnične podružnice.

Vpr. 12. Naj se še dalje komu dovoli, da ponuja svoje blago od hiše do hiše, ali naj se taka trgovina odpravi ali omeji in oziroma na katere predmete?

Odg. Krošnjarstvo z rokodelskim in kupčijskim blagom naj se prepové.

Vpr. 13. Se li sme dovoliti kakemu obrtnemu podjetju, da osnuje prodajalničnih podružnic, kolikor le hoče?

Odg. Ne; neomejeno ustanovljenje tacij podružnic naj ne bode dovoljeno.

D. Obrtno pomočno osobje.

V pr. 14. Če je mogoče in je li želeti, da se raztegnejo določbe VI. poglavja obrtnega reda (skrb za zdravje, počitki mej delom, nedeljski počitek, večerne in nedeljske šole, plačevanje mezde, delavske knjižice, spričevala, sezname delavcev, delavski red, določbe o razrešenju delavskega razmerja in o mladostnih pomočnih delavcih, itd.) na delavce, ki opravljajo najnavadnejša v članu V. odstavek a) razglasilnega patenta k obrtnemu zakonu označena dela (dninarско delo itd.)?

Odg. Da se vstreže sedanjim pogojem produciranja, naj se v § 73 obrtne postave imenovani pomožni delavci razdelé v:

- a) rokodelske pomočnike,
- b) fabriške pomočnike,
- c) dninarje,
- d) pomožne delavce pri domačem obrtu.

Prvi dve kategoriji bi bili nastavljeni in oproščeni od zadruge; tretja vrsta bi bili dninarji brez naučenega obrta; četrta vrsta naj bi se pridružila novi zadruzi. Dninarjev mesto pravih pomočnikov rabiti naj bi bilo prepovedano. Vsak mojster ali fabrikant naj pomočnike v svoji hiši rabi.

V pr. 15. So li določbe §§ 96. a) in 96. b) sedanjim razmeram primerne ali je pa umestno še okrajšati delavsko dobo?

Odg. Pri malem obrtu ni umestno okrajšati te delavske dobe (10 ur).

V pr. 16. So se li delavske knjižice za podjetnike in delavce jednako koristne pokazale in je li želeti, da se pridržé?

Odg. Da.

V pr. 17. Bi li bilo umestno in je želeti, da se §§ 96. a) in 96. b) obrtnega reda (najdaljša delavska doba, varstvo otrok in žensk) tudi porabijo pri obrtnih podjetjih s tovarniško vršbo, v katerih dela nad 20 oseb, bodisi že pomočnih delavcev ali dninarjev?

Odg. Na otroke in ženske paziti in čuvati jih, to se priporoča.

V pr. 18. a) Se li omejujoče določbe o porabi mladostnih delavcev mej 12. in 14. letom (§ 94. obrtnega reda) spolnujejo in se li njih izpolnjevanje oblastveno nadzoruje?

Odg. Pri kupčijskih obrtih naj več kot 11 ur ne delajo; pri malem obrtu se itak one mlademoči malo rabijo.

V pr. b) So li dosedanjimi določbami in njih izvrševanjem obseza smoter, katerega stavlja obrtni red gledé na spolnovanje učne pogodbe, obrtno izobražbo učencev, njih npravstveno vzgojo, obisk cerkve, večernih in nedeljskih šol, in kako bi se mogel obisk obrtnih nadaljevalnih šol narediti obvezen?

Odg. Učence pošiljati v cerkev in v obrtne šole, to naj bodo primorani vsi gospodarji. Vpelje se naj zo-

pet kršanski nauk (po Slovanskem je povsodi) in napravijo naj se obrtne šole (teh je še premalo).

Sledi še 10 manj važnih vprašanj o najemščini, o nakupovanju strojev, o potrdilu volitve združnih načelnikov, o miru ob nedeljah, o zvezi zadrug, o pomočnikih, ki na svojem domu delajo itd. Ker se pa nam dozdeva, da smo s priobčevanjem teh odgovorov in vprašanj dovolj jasno podobo predstavili o sedanjim obrtnem gibanju, zato naj to zadostuje, kar smo priobčili.

Drobtine.

(Obrtni odsek v državnem zboru) povabil je k zaslišanju tudi zastopnika „Občeslovenskega obrtnega društva v Celji“ in zastopnika ljutomerskih zadrug II. oddelka. — Prepričani smo, da bodeta oba zastopnika pojasnila na stavljena vprašanja žalostne razmere malega obrtništva na slovenskem Štajerskem. — Dal Bog, da bi le gospodje pri zeleni mizi potem uvaževali to in naredili postavo, ki bi res kaj hasnila zatiranemu obrtništvu.

(Kot izvedenci so bili k obrtni enketi na Dunaji povabljeni) s Slovenskega zastopniki sledečih zadrug: urarska zadruga v Celji, kovinarska zadruga v Mariboru, mojsterska bolniška blagajnica v Ljubljani (g. M. Kunc), trgovski gremij v Ljubljani (g. E. Mayer), kovinarska zadruga pomočnikov v Ljubljani (g. E. Schlegel), kovinarska zadruga pomočnikov v Ljubljani (g. A. Lenček), gostilničarska zadruga v Ljubljani (g. Fr. Ferline), krojaška zadruga v Ljubljani (g. Fr. Sark), obrtno društvo v Ljubljani (g. F. Zupančič), konservativno obrtno društvo v Ljubljani (g. J. Regali), rokodelske družbe na Kranjskem (g. Gnezda) in en zastopnik iz Kočevja (župan Loy). Goriško bo zastopal v imenu slovenskega bralnega in „podpornega društva“ njega načelnik poslanec dr. A. Gregorčič. Obrtna društva v tržaški okolici g. J. Piščanec v Rojanu.

(Ljubljanska obrtna šola) za mizarstvo in strugarstvo je uvrstena med tiste učilnice, katerih spričevala dajejo pravico, da sme kdo samostojno obrt izvrševati, če se ga tudi poprej ni pri moštru učil.

(V obrtnem odseku državnega zbora) so bili v zadnjem času zaslišani izvedenci s Češkega, ki so posebno odločno govorili, krepko poudarjali stališče rokodelcev in se tudi potegnili za čast svojega jezika, v katerem so hoteli biti zaslišani.

(Za vzdrževanje obrtnih nadaljevalnih šol) dajo podpore država, dežela, kupčijske zbor-

nice, občine in tudi hranilnice, n. pr. kranjska. Vlada dovoli otvorjenje take šole, kedar so jej podpore od dveh ali treh faktorjev zagotovljene. Za to leto je dobila n. pr. ljubljanska obrtna nadaljevalna šola od vlade 2300 gld. podpore. Ta šola je v zvezi z ljublj. realko, pa je žalibog le nemška. Ptujška obrtna šola je dobila 300 gld. podpore, druge dobé navadno po 200 gld. ali nekaj več. To se ravna po proračunu, ki ga predlože.

(O potrebi obrtnih nadaljevalnih šol) se je že večkrat govorilo. Na Kranjskem je že dokaj teh učilnic, ki imajo tudi slovenski učni jezik. Na Štajerskem pa vse premalo, in še te so tudi v slovenskem delu nemške (n. pr. v Celji, Ptui, Mariboru, Slov. Bistrici.) Mi bi želeli, da bi se take učilnice s slovenskim učnim jezikom ustanovile po vseh mestih in trgih, kajti povsodi je precej obrtnikov (rokodelcev, trgovcev), ki so po postavi primorani, svoje učence v te šole pošiljati. Kako je treba postopati, da se dovoli otvoritev take šole, hočemo prilično v našem lističu razložiti. Za danes opozarjamo samo na to, da je izišel že pred nekaterimi leti tiskan navod tudi o tem in se dobi v c. kr. zalogi šolskih knjig za nizko ceno. Šolski voditelji v mestih in trgih, ganite se!

(Dolžina telegrafskih žic.) Koncem leta 1892. se je pomnožila dolžina telegrafskih dratov na vsem svetu za 340 tisoč kilometrov. Novih telegrafskih postaj se je odprlo 10 tisoč. Koncem decembra 1892. je bilo svetovnemu občinstvu na razpolaganje poldrugi milijon telegrafskih prog, med katerimi je bilo napetih 4 milijone, 348 tisoč kilometrov dratu. Tu pa niso všteti še železniški telegrafi in telefoni. Po posamičnih delih zemlje so nastopne dolžine telegrafskih žic. a) V svetovno telegrafsko zvezo spadajoče. V Evropi 2,161.300 kilometrov, izven Evrope 494.700 kilometrov. b) Izven svetovno telegrafske zveze v Ameriki 1,200.000 kilometrov, v drugih delih zemlje 250.000 kilometrov, Podmorske zveze 242.000 kilometrov. Leta 1892. je bilo izročenih 312 milijonov telegramov na vsej zemlji. Pred morjem so položili važno zvezo med Senegalom in Brazilijo.

(Kako se naredi barva za štopilje?) Zmeša se 2 dela berolinskega modrila in 3 dele saj. Tej masi se pridene laškega olja, da vsa postane lahko tekoča in potem se s čopičem nadeva na štopiljsko blazinico.

(Čiščenje novosrebrnih stvari.) Stvar se dene najprej v zmes iz jednega dela solitrove

kisline (ločnice) in 12 delov vode, potem se pa pomoči v zmes iz enakih delov žveplene in solitrove kisline, naposled se pa še v vodi splakne, posuši in očisti.

(Avstrijske strokovne šole.) V Avstriji imamo višjo kmetijsko šolo na Dunaji (226 učencev); akademijo umetnostij na Dunaji (282 učencev); umetnostno šolo v Krakovem (42 učencev); šolo za umetno obrt na dunajskih muzejih (104 učenci); v Pragi (319 učencev); za fotografiranje in reproduciranje (138); šestnajst državnih obrtnih šol s 4400 učenci, 2 splošni risarski šoli s 338 učenci; 3 šole za risanje in modeliranje s 603 učenci; 14 čipkarskih šol s 667 učenkami; 30 tkalskih šol s 2597 učenci; 25 šol za lesno in kamenito obrt s 2370 učenci; 6 keramiških in steklarskih šol s 1449 učenci; 10 poskuševališč za kovinsko obrt s 728 učenci; 5 drugih poskuševališč raznih drugih vrst s 504 učenci; 8 rokodelskih šol s 1795 učenci; 10 višjih trgovskih šol s 1799 učenci; 8 trgovskih učilišč z državno podporo s 481 učenci; 47 trgovskih nadaljevalnic od države dotiranih s 3044 učenci; 11 šol za babice, živinozdravnico v Lvovu; 5 namorskih šol s 393 učenci.

(Dober jesih) se napravi, če se vzame liter vode, liter vina ali pa jabolčnika in skupaj zmeša ter 90 g svežega kruha notri vrže in postavi na kak gorek kraj kačih osem dnij. Potem se precedi jesih skozi robec v kako posodo.

(Hitrost vlakov.) Na Francoskem železnični vlaki letijo za eno uro 65—80 kilometrov daleč (1 kilometer je blizu 13 minut); največa hitrost francoskih vlakov znaša 120 kilometrov za eno uro. Na Angleškem letijo vlaki poprečno 74—85 km. za uro, največa hitrost pa je 125 km. za uro. V Belgiji poprečna hitrost za eno uro znaša 78 km. največa 100 km. Na Holandskem poprečno letijo vlaki za uro 78 km., največa hitrost 90 km. Na Nemškem poprečna hitrost je 65 km., največa 85 km. Na Avstrijskem in Ruskem poprečna hitrost znaša za eno uro 60 km., največa 66 km. Na Laškem 70 km., največa 80 km. V Ameriki poprečna hitrost za uro je 66 km.; največa hitrost pa tam ni omejena, včasih pa je celó strahovita! Pri nas grejo vlaki na nevarnih mestih kar največ možno počasi, v Ameriki pa je narobe; na najbolj nevarnih krajih letijo vlaki kar najhitreje morejo, da bi nevaren kraj tako rekoč preleteli; včasih se sevéda zgodi, da se takoj za vlakom most podere.